

## AZ INTERPROFESSZIONÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉS ELEMEINEK VIZSGÁLATA EGY KÁRPÁTALJAI ROMA MENEKÜLTEKET BEFOGADÓ SZERVEZET GYAKORLATÁBAN

DOI 10.35402/kek.2026.3.13

### Absztrakt

Tanulmányunkban az orosz-ukrán háború következtében Magyarországra érkező kárpátaljai, roma menekültek körében vizsgáljuk, hogy egy kelet-magyarországi megyeszékhelyen működő, egyházi szervezet által fenntartott befogadó állomás milyen módon segített a menekült személyeknek, valamint a szociális szakemberek bevonása mellett milyen interprofesszionális együttműködések alakultak ki. Kutatásunk alapján bár különböző területről érkező szakemberek együttműködésére volt szükség, ez az együttműködés situatív módon tudott csak megvalósulni, ennek ellenére egyes kliensek életében tapasztalhatóak voltak pozitív változások.

*Kulcsszavak:* roma menekültek, orosz-ukrán háború, szociális háló

### Examining the elements of interprofessional cooperation in the practice of an organization hosting Roma refugees in Transcarpathia

#### Abstract

In our study, we examine how a reception center operated by a church organization in a county seat in eastern Hungary helped the refugees among Transcarpathian Roma refugees who arrived in Hungary as a result of the Russian-Ukrainian war. We also discuss the interprofessional cooperation that developed with the involvement of social professionals. According to our research, although cooperation between professionals from different fields was necessary, this cooperation could only be implemented in a situational manner, despite this, positive changes were experienced in the lives of some clients.

*Keywords:* Roma refugees, Russian-Ukrainian war, social network

#### Bevezetés

Európa és Magyarország legújabb kori történetében a 2010-es évek közepén megjelenő migrációs hullám láthatóvá tette azokat a térbeli mozgásokat, amelyekkel addig kevésbé látványos formában találkozhattunk. A hazai migrációs tapasztalat ugyancsak évszázados múltra tekint vissza, ide sorolhatjuk a világháborúk és az azt követő hátrrendezések okait, de sok esetben a gazdasági vagy szociális okokat is, amelyek sok esetben szélsőséges helyzeteket is teremthettek, mint amilyen például az "amerikás" magyar kivándorlás volt (L. Rédei 2006; Mikó 2017). Az utóbbi évek eddig nem tapasztalt jelensége volt az orosz-ukrán háború következtében tömegesen megjelenő csoportok elhelyezésének és ellátásának kérdése. A krízisben lévő menekültekről való gondoskodás megszervezése kevésbé volt ismert a szakmai szereplők körében. A megszokott környezetből való kiszakadás, egy új környezetbe való beilleszkedés és új egzisztencia megteremtése

különösen erős rezilienciát követel meg azoktól, akik a háborús okok miatt kényszerülnek vándorlásra. Az orosz-ukrán háború esetében a kényszerszerűen a háborús helyzet okozta, amely az Európai Unióban több, mint hétmillió, míg Magyarországon hatvanezerrel több (UNHCR 2025) ukrain menekült megjelenését eredményezte, akik számára jellemzően csupán tranzitországgként jelentünk meg. Az ide érkező menekültek között volt azonban egy szociálisan kiszolgáltatottabb csoport, amely esetében országunk inkább célállomásként funkcionált. Tanulmányunkban az ukrainai, ezen belül is a kárpátaljai menekültek esetében vizsgáltuk, hogy egy kelet-magyarországi megyeszékhelyen működő befogadó állomás milyen módon nyújtott segítséget, és a szociális szakemberek bevonása mellett kik voltak azok a szereplők, akik ezt a befogadási (integrációs) folyamatot segítették, erősítették, vagyis az interprofesszionális együttműködések milyen módon jelentek meg az általunk vizsgált (főként roma) csoport esetében.

#### Elméleti háttér

##### A migrációs folyamatok alakulása

A migrációkutatások a huszadik században egyre inkább előtérbe kerültek, ez köszönhető a világháborúk okozta európai sokknak, majd az ezt követő határmódosításoknak. A II. világháború utáni időszakban Európa egyes területein eltérő gyakorlatok alakultak ki. Míg az ún. keleti blokk államaiban a háborút követő években inkább tapasztalható volt a migráció – esetenként államilag irányított formában is (pl. kitelepítések, lakosságcsere) –, az 1950-es évektől kevésbé volt jellemző, majd az 1980-as évek végén, és a rendszerváltást követően lesz ismét tapasztalható. A nyugat-európai területeken – tekintve több állam esetében az egykori gyarmatterületek meglétét – jellemzőbb, kevésbé feltűnő jelenségként lehet megfigyelni az ilyen irányú térbeli mozgásokat. Az alapvető migrációkutatások – amelyek megállapításai jelen tanulmány értelmezéséhez elegendőek – jellemzően a migrációt kiváltó okokra keresték a választ. Ennek értelmében az alapvető tipizálás a külső és belső migráció jelenségét fogalmazta meg, amelyben a fő szempont, hogy országhatáron kívüli vagy azon belüli mozgásokról beszélhetünk-e (L. Rédei 2006; Mikó 2017). A migráció motivációi között számos okot sorolhatunk fel, ilyen lehet egy adott ország kisebbségpolitikája, gazdasági helyzete, a családgyejesítés igénye stb. (Póczik – Dunavölgyi 2008; Schild 2016), valamint elemzési szempont lehet az is, hogy a migráció egyéni vagy csoportos formában történik. Az egyéni motivációk nagyobb létszámú csoportnál lehetnek azonosak, így létrehozva a csoportos migrációt, de lehetnek olyan kiváltó okok is, amelyek egy-egy csoport rövid időn belüli vándorlását okozhatják. Utóbbi közé sorolhatjuk a természeti katasztrófákat, a gazdasági krízishelyzeteket, vagy a tanulmányunkban tárgyalt háborús helyzetet is (Hautzinger – Hegedűs – Klenner

2014), amely egyértelműen úgynevezett „push” tényezőként hatnak az adott csoportra (Schild 2016; Golovics 2019). Az ukrainai menekültek esetében sajátos helyzet volt megfigyelhető: a határon túlról érkező csoportok sok esetben magyar kötődéssel, magyar nemzetiséggel, és esetenként kettős állampolgársággal is rendelkeztek. Helyzetük azonban abból a szempontból egyező volt, hogy a befogadó állomásokon – a 2010-ben elfogadott Zaragosai Nyilatkozattal összhangban – egyaránt foglalkozni kellett a lakhatási, a foglalkoztatási, az oktatási, a szociális helyzet javításával és az aktív állampolgárság lehetőségeinek megteremtésével (Gödri 2017). A menekültek problémája összetett megoldást kívánt meg, amelyhez hozzájárult még az is, hogy az általunk vizsgált csoport etnikai/nemzetiségi hovatartozása kettős volt: a határon túli magyar kisebbséghez és a roma csoporthoz egyaránt tartozott. Utóbbi a kibocsátó országban számos diszkriminatív jelenséggel szembesült (például térbeli és oktatási szegregációval), amellyel a hazai körülmények között is meg kellett birkózni. Az élethelyzetekben észlelhető problémák komplexitása szükségessé tette, hogy a szociális segítés ugyancsak komplex módon történjen meg, ez az ágazaton belül az interprofesszionális együttműködés szakmai sztenderdjével írható le.

### Együttműködés a szociális ágazatban – az interprofesszionális együttműködés lehetősége

A modern szociális segítő munkában az együttműködések szakmai sztenderdként vannak jelen a hátrányos helyzetű egyének és csoportok segítése során. A kliensi körben megjelenő krízis nem egyetlen kiválót okra vezethető vissza, hanem azok összetettségéről, halmozódásáról beszélhetünk. Bizonyos élethelyzetek (krízisek) azonnali kezelése mellett a szociális munka célja – az empowerment szemléletét is alkalmazva – hogy a kliensek élethelyzetét megismerve, gyakori kontaktusok mellett a képessé tétel megvalósuljon, beazonosítva és aktivizálva a kliensben meglévő és a számára elérhető kompetenciákat és erőforrásokat. Ebben a folyamatban a komplex segítséget nem csupán a szociális ágazat, hanem a partnerszervezetek (oktatás, egészségügy, foglalkoztatás stb.) szakemberei együttesen végzik, ez a komplex szakmaközi együttműködési szemlélet jelenik meg az interprofesszionális együttműködésben (Budai – Puli 2015a; Budai – Puli 2015b; Budai – Puli 2021). A kollaboráció így az érintett kliens (esetünkben a menekültek) és a különböző ágazatok szakemberei közötti valószínűleg, amelyhez civil szervezetek, egyházak is tudnak kapcsolódni meglévő erőforrásaikkal. Ezek a szereplők a szociális ágazat úgynevezett „inter-modell” tartalmi elemeibe illeszthetők. A modell négy területen nevesíti az együttműködések lehetőségét. Ezek közé tartoznak: 1) személyek közötti együttműködések (pl. klienssel, szociális szakemberek között, civil segítőkkal stb.); 2) egyes szakmák munkatársai közötti együttműködések (ez maga az interprofesszionális együttműködés, pl. ágazatok közötti folyamatok kommunikáció és információ átadás); 3) szakmai csoportok interdiszciplináris együttműködése, interdiszciplináris együttműködések a szakmai kompetenciahatárok betartása mellett); 4) egyes szolgáltatások közötti együttműködések (ide sorolva a karitatív egyházi és civil szervezeteket is) (Budai 2015). Ebben a kapcsolattípusban kiemelt jelentőséget tulajdoníthatunk az információk pontos átadásának és a folyamatos kommunikációnak, amely a kliensek (esetünkben menekültek) és a szakemberek között egyaránt fontos, különösen azért, mert egy olyan új helyzetet szükséges megoldani, amellyel

kapcsolatban kevésbé kialakult rutinok, eljárásrendek, szakmai sztenderdek tapasztalhatók. Fontos szereplőként említhetjük a civil segítőket jelenlétét is, ahogyan ez esettanulmányunkban is megfigyelhető (Allen-Meaes et al. 2013; Franklin et al. 2009; Budai 2015; Budai – Szöllősi 2020). A menekültek esetében a különböző ágazati szereplők együttműködése mellett (például szociális szakember és pedagógus; szociális szakember és egészségügyi szakember; szociális szakember és potenciális foglalkoztató stb.) fontos lesz a kollaboráció formája, a rendszeres, kliensről és klienssel folytatott beszélgetések gyakorisága és azok összehangoltsága is. Mindezt a korábban említett komplex problémák és a társadalmi integrációra való törekvés indokolja.

### Módszertan

Kutatásunk célja a Kárpátaljáról menekült romák szociális helyzetének vizsgálata egy kelet-magyarországi megyeszékhelyen működő befogadóállomáson. Korábbi kutatásunkban (Galán – Kocsis 2025) elemeztük a menekült gyermekek oktatási integrációjának megvalósulását, jelen tanulmányunkban a menekült családokkal végzett segítő munkát, az interprofesszionális együttműködést vizsgáljuk. A 2010-ben elfogadott Zaragosai Nyilatkozatban a legfőbb integrációs területeket, köztük a foglalkoztatást, az oktatást, a szociális helyzetet és az aktív állampolgárságot sorolták (Gödri 2017), így a tanulmányunk is – az aktív állampolgárság vizsgálatának mellőzésével – ezen területek mentén elemzi az integráció megvalósulását. A kutatás során az alábbi kérdésekre kerestük a válaszokat:

1. Milyen szocioökonómiai jellemzőket azonosítottak be a szakemberek, ezek milyen kihívásokat jelentettek számukra?
2. A szociális munka során milyen munkaformák jelentek meg, ezek hogyan reagáltak a menekültek igényeire, illetve a megjelenő szükségletek milyen eszközökkel voltak kezelhetők?
3. Hol húzódtak a szociális munka korlátai – tekintve a menekült csoport sajátosságait – és ezekre milyen választ adott a szakma?
4. Milyen integrációs stratégiák alakultak ki a szakemberek és a menekültek körében, ezeket hogyan befolyásolták a külső (jogszabályi, ellátási protokollok) és a belső (menekültek motivációja, letelepedési szándéka) tényezők?

A kutatás helyszíne egy, a városban közeli menekült befogadóközpont, ami egy egyházi szervezet fenntartásában működött 2022-től 2024-ig. A befogadóközpontot egy korábbi kemping területén hozták létre a hátrányos helyzetű kárpátaljai – jellemzően roma – menekültek megsegítése céljából. A kemping területére a korábbi faházak mellé mobilházakat vásároltak, így az kb. 300 személy befogadására lett alkalmas. A vizsgálat kvalitatív módszertanra épült, amely során félig strukturált- és fókuszcsoportos interjúkat készítettünk a menekültekkel foglalkozó szociális szakemberekkel és pedagógusokkal (n=13) 2024 májusa és novembere között. Két interjú és négy fókuszcsoport készült. A kutatásba bevontuk a befogadó állomás területén működő, a menekült gyermekeket fogadó (felzárkóztató) iskola igazgatóját és az ott oktató pedagógusokat (5 fő), az ott dolgozó szociális szakembereket (2 fő), a városban található, integráló iskolában oktató pedagógusokat (5 fő), valamint az integráló iskola óvodai-, iskolai szociális segítőjét. Az interjúkat és fókuszcsoportos beszélgetéseket diktafonnal rögzítettük, amelyhez az alanyok szóban hozzájárultak. Az

interjúk és fókuszcsoportos interjúk kb. 60 percet vettek igénybe és az alábbi tematikus blokkokat tartalmazták: családok szociokulturális és szociodemográfiai helyzete, menekült gyermekek fogadtatása, oktatás, kulturális különbségek, segítségnyújtás, szakmai együttműködés.

Az adatok feldolgozásához a Braun és Clarke (2006) által definiált tematikus elemzés (TA) módszerét használtuk. Az elemzés során induktív módon azonosítottuk a szakemberek narratíváiban megjelenő legfőbb mintázatokat és összefüggéseket. A folyamat a nyers adatok szisztematikus kódolásától a komplex, értelmező témák meghatározásáig terjedt. A következő táblázatban az alanyok szociodemográfiai hátterét mutatjuk be.

1. táblázat: A kutatásba bevont alanyok szociodemográfiai jellemzői (saját szerkesztés, forrás: saját kutatás)

| sor-szám | nem   | életkor (év) | végzettség                                                                        | munkahely                                                                 |
|----------|-------|--------------|-----------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|
| 1.       | férfi | 36           | tanár                                                                             | felzárkóztató iskola                                                      |
| 2.       | nő    | 41           | tanár (magyar nyelv- és irodalom)                                                 | felzárkóztató iskola                                                      |
| 3.       | nő    | 31           | tanár (angol, hittan)                                                             | felzárkóztató iskola                                                      |
| 4.       | nő    | 25           | pszichológus                                                                      | felzárkóztató iskola                                                      |
| 5.       | férfi | 36           | tanár                                                                             | felzárkóztató iskola                                                      |
| 6.       | nő    | 49           | szociálpedagógus, óvodapedagógus, szociális gazdasági menedzser, mediátor, tréner | befogadó állomás                                                          |
| 7.       | nő    | 38           | szociális- és gyermekvédelmi szakasszisztens                                      | befogadó állomás                                                          |
| 8.       | nő    | 53           | tanár                                                                             | integráló iskola                                                          |
| 9.       | nő    | 33           | tanár                                                                             | integráló iskola                                                          |
| 10.      | nő    | 59           | tanár                                                                             | integráló iskola                                                          |
| 11.      | nő    | 64           | tanár                                                                             | integráló iskola                                                          |
| 12.      | nő    | 58           | tanár, gyermekvédelmi felelős                                                     | integráló iskola                                                          |
| 13.      | nő    | 30           | szociális munkás, szociálpolitikus                                                | családsegítő- és gyermekjóléti központ (óvodai- iskolai szociális segítő) |

A kutatásba 11 nőt és két férfit vontunk be, az alanyok egy kivétellel diplomás szakemberek. A legfiatalabb alany 25, a legidősebb 64 éves volt.

## A menekült családok szocioökonómiai jellemzői

Az orosz-ukrán háború kitörése után számos civil szervezet, magánszemély kapcsolódott be a menekült személyek segítségébe, azonban ez a fajta segítség eszközökben és időben korlátozott volt. Az országba érkező csoportról a szakembereknek kevés tudása volt, korábbi életkörülményeiket nem ismerték. Az interjúkból kirajzolódott, hogy a megismerési folyamatban a „mi” és „ők” oppozíciós rendszerben kezdték feldolgozni az információkat, és alapvető szemlélet a különbségek beazonosítása, a hiányok feltárása volt. Ennek egyik jól beazonosítható jellemzője volt, hogy a menekülteket homogén csoportnak látták és feltételezték, ahogyan egyik alanyunk fogalmazta: *„Teljesen homogén [csoport], tehát mindenki nyolc általánost végzett, tehát alacsony iskolázottságú szülők voltak, semmilyen látótérrel, semmivel. Tehát se írni, se olvasni”* (13. alany). A roma közösségekkel általános vélekedésként jelenik meg a nagycsaládos együttélés formája, amely ugyan mutat területi eltéréseket, de a menekülés során vélelmezhető, hogy a már itt lévő és a migráció előtt álló csoportok folyamatos kommunikációja azt eredményezte, hogy a szervezethez olyan csoport érkezett, amelyet rokonsági vagy lazább, szomszédsági kapcsolatok kötöttek egymáshoz (13. alany közlése). A kárpátaljai menekültek esetében a térbeli és társadalmi szegregációból adódó kirekesztettség tapasztalata egyértelműen megmutatkozott. A szegregált élethelyzetre vonatkozó kutatások számtalan esetben rámutattak arra, hogy a roma-nem roma csoportok közötti kapcsolatokat, a különböző szolgáltatásokhoz való hozzáférést erőteljesen korlátozza a térbeli elkülönülés (vö. Ladányi – Szelényi 2004; Virág 2010; Kocsis 2024). Ez sajátos szociokulturális jellemzőkkel párosulhat, amely az interjúalanyok véleménye szerint az új környezetbe való beilleszkedést nehezítette, hiszen korábban eltérő életmódot folytattak, a szabályok, elvárások kevésbé jellemezték az életület. Az interjúk tartalmi elemzése a menekültek több kulturális sajátosságára is rámutatott, amelyek ugyancsak a két csoport (segítők és menekültek) közötti különbségeket támasztották alá és mint hivatkozási pontok jelentek meg a segítő munka folyamatában. Ide sorolhatjuk többek között az iskolával kapcsolatos attitűdöket, a korai párkapcsolat vagy – gyermekvállalás területét. *„Talán a legnagyobb ilyen különlegesség a kiskorú terhesség. És a kiskorúak házassága vagy párkapcsolata. Ami nálunk egy kulturális norma. Ez itt nálunk elég fejtörést okoz, mert ugye nekik normális, hogy 14-15 évesen összeházasodnak, ami igazából a mi normáink szerint összeköltözést jelent.”* (6. alany). Az eltérő kulturális mintázatok a családban betöltött nemi szerepek mentén is megfigyelhetők voltak. Egyik alanyunk a szociális munka során szerzett tapasztalataiban mutatott rá erre, amelyek befolyásolták, hogy milyen fejlesztési tevékenységeket tudnak alkalmazni egy-egy kliens esetében. *„Mi szülőcsoportokat hoztunk ott létre, és betente, kéthetente jártunk, ahol meghallgattuk őket, és hát ott azért kiderült, hogy hát igen, a főzésen kívül, tehát a család összetartó ereje volt a nő, mint a régi társadalmakban, és hogy ennyi volt a szerepük. (...) jövőbeli terveik nem voltak, nem tudtak magukról, mikor én kérdeztem, hogy például önök hogy akarják*

a szabadidejüket eltölteni. Akarnak-e dolgozni? Dolgozni nem lehet, nem kell. (...) Tehát, hogy nincs, nincs ilyen, hogy tanulás” (13. alany). Ugyancsak a kulturális normák területéhez sorolható a lánygyermek érintetlenségének tabuja is, amely a nőgyógyászati vizsgálatok során került felszínre. Ebben az esetben ugyancsak a segítő törekvései és a hagyományok közötti különbség volt észlelhető. „(...) nagyon nehéz volt, amikor mondtuk, hogy őt szükségessé elvinni [nőgyógyászhoz]. Nem akarták a 14 éves kislánynak az első ilyen nőgyógyászati vizsgálatát, mert hogy akkor azt gondolják [mások], hogy esetleg már él szexuális életet, pedig amúgy alhasi fájdalmai voltak. Tehát, hogy indokolt lett volna, hogy kivizsgálják” (13. alany). A fiúk esetében is megfigyelhetők voltak olyan jelenségek, amelyek a tervezett ellátással és a jogszabályi környezettel ütköztek. Az ellátás egyik alapelve a hazai jogszabályi környezetnek való megfelelés mellett az ide érkező csoport tagjainak életkornak megfelelő segítése volt. Esetükben a tanköteles gyerekek oktatási rendszerbe történő integrálása kötelezettség volt, amely olykor – a hozott szokásrendszerrel ütközve – konfliktust okozott. „(...) aki 12 éves volt, inkább az apjával kellett volna menni az építőtáborba, mire szoltunk, hogy 16 éves koráig iskolaköteles, tehát ezt így nem lehet. Akkor ugye ez se tetszett nekik” (13. alany). A menekült csoport szocioökonómiai jellemzőinek interjúkban megjelenő sajátosságai több területet is érintettek. Az interjúkból kirajzolódik az is, hogy a kulturális különbségek mellett (roma-nem roma oppozíció), a társadalmi státusz szerinti értékrend között is volt különbség. Az alacsony státuszú (alacsonyan iskolázott és szegénységben élő) családok értékrendje került érték-konfliktusba a középosztálybeli segítőkével. Ez a jelenség a segítő munka formáit és sikerességét is befolyásolhatja, amely a segítség céljaiban, módjaiban és eszközeiben is nyomon követhető lesz.

### A szociális munka az alapvető szükségletek kielégítésére

A menekültekkel végzett szociális munka az első időszakban a magyarországi tartózkodás adminisztratív feltételeinek megteremtésére fókuszált. Ennek alapját az adta, hogy mind a menekültek, mind a szakemberek rövid távú beavatkozásra számítottak. Remélték, hogy a háború csupán néhány hónapig tart, és belátható időn belül visszatérhetnek otthonaikba. Anyaink – vélhetően ennek a várakozásnak köszönhetően – nem az egyéni vagy családban végzett szociális munkára helyezték a hangsúlyt, hanem a kríziskezelés állt munkájuk fókuszában (Soós, 2011). A későbbi munkájuk során sem a „klasszikusnak” nevezhető szociális munka mentén haladtak, amely a szükségletek felmérése és a fejlesztési célok megfogalmazása után a közös fejlesztő tevékenységre helyezi a hangsúlyt. Ezt a folyamatot az említett időbeliség mellett a folyamatos külső hatások is hátráltatták, elsősorban az otthonról érkező aggasztó hírek, visszatérően felszínre hívták a háborús tapasztalatok szorongásait. „... ehhez azért nekünk idomulnunk kell. Mert lehet, hogy itt a szabályokat be kell tartatnom, de éppen ő olyan lelkiállapotban van, hogy otthonról jött egy hír, akkor inkább hagyom a szabályt, ami a közösséget mondjuk összetartja, egyformán kezeli, mert akkor ő neki másfajta támogatásra a szüksége” (6. alany).

Ennek következménye lett, hogy a csoportos együttélés szabályainak betartatása vagy a gyerekek

kötelezettségeinek teljesítése (iskolalátogatás) sok esetben egyedi elbírálás alá került, és így az eredeti tervek csupán részben kerülhettek megvalósításra.

Az ágazaton belüli kommunikációs problémák nehezítették az ellátások megszervezését. A befogadó állomásra érkezett családokat alapellátásba vették, ezért az egyházi szervezetnek fel kellett volna vinni őket a nyilvántartó rendszerekbe (GyVR, CSAGYESZ), azonban ez nem történt meg a TAJ-kártya kiváltás nehézsége miatt, amely így követheztetlenné tette a kliensek sorsát és nagyban nehezítette a segítés folyamatát. „amúgy ez nagyon nagy gond, mert ez lenne a lényege, hogy követhezők legyenek, bárhova mennek, akkor ott megnyitja egy ottani családsegítő, és szépen látja, hogy időrendben, hogy mi történt, ez nem volt. (...) A kormányhivatalban semmilyen információt nem tudtak adni, a gyámhivatal meg azt mondta, hogy egyszerűen nem is tud velük foglalkozni. Erre körülbelül egy évet vártunk, mire Budapestről leküldték, hogyha esetleg bármilyen eset van, akkor a budapesti gyámhatóságot kell keresni” (13. alany).

Tovább bonyolította a helyzetet – és kisebb csoporton belüli konfliktust okozott – a menekültek státuszbeli különbsége. A menekült státusszal rendelkezők gyorsabban és kevesebb adminisztrációs teherrel jutottak hozzá az ellátásokhoz, mint a kettős állampolgárságú, de ugyanilyen nehéz helyzetben lévő társaik. A magyar jogrendben 2011. január 1-től megjelenő kettős állampolgárság lehetősége a menekült csoport ellátása kapcsán is okozott kihívást. Az ukrán állampolgársággal rendelkezők anyagi jogon részesülhettek a menekülteknek járó ellátásokból, míg a kettős (ukrán-magyar) állampolgársággal rendelkezők nem, ugyanis a pénzbeli támogatások és természetbeni ellátások tekintetében nem egységes szabályozás vonatkozott a menekültekre (6. alany). Ezt a helyzetet a kettős állampolgárok gyakran éltek meg úgy, hogy hátrányosabb helyzetben vannak, mint a csak ukrán állampolgárságú személyek, családok. „Igen, és azért nagyon sok esetben a kettős állampolgárok jártak a legrosszabbul. Mert ugye a menedékes státuszban lévőket tényleg mindenhol ellátják, feljogosítja őket rá.” (7. alany). A kulturális különbségek mellett olyan jogi/adminisztratív problémák is megjelentek, amelyek kezelése nehézkes volt a segítők részéről. Ezt nehezítette, hogy 2024-től változott a jogszabályi környezet és a kettős állampolgárok nem részesülhettek a létfenntartási támogatás szerény összegében (felnőtteknek 22.800 Ft, gyermekeknek 13.700 Ft), így számukra a magyar rendszer ellátásait (gyes, családi pótlék stb.) kellett igénybe venniük.

### Szociális munka a köznevelési rendszerben

Korábbi tanulmányunkban (bővebben lásd: Galán – Kocsis 2025) részletesen bemutattuk a Kárpátaljáról menekült roma gyermekek oktatási integrációját, így jelen tanulmányban az oktatási rendszerben felmerülő szociális problémákat, illetve az ott kapott segítséget elemezzük. Az interprofesszionális együttműködés ezen a területen kiemelt jelentőségű volt, hiszen a pedagógusok, szociális szakemberek, a pedagógiai szakszolgálat szakemberei, valamint iskolapszichológusok dolgoztak együtt a menekült gyermekek integrációja érdekében.

A Kárpátaljáról menekült roma gyermekek oktatási integrációja olyan komplex folyamatként jelent meg, amelyben az oktatási, szociális és pszichológiai tényezők és szakemberek egyaránt meghatározó szerepet

játszottak. Alanyaink úgy vélték, hogy a gyermekek túlnyomó többsége sikeresen beilleszkedett az iskolai közösségbe, amit az intézmény korábbi tapasztalata segített a különböző szociális háttérű tanulók együttnevelésében. Az osztályok alapvetően befogadón viszonyultak az érkező gyerekekhez, az esetlegesen megjelenő előítéletek nem a menekültstátuszhoz, hanem sokkal inkább az egyéni viselkedéshez kapcsolódtak. A szociális munka módszerei közül az iskolában az egyéni beszélgetés, a csoportfoglalkozások, valamint a közösségi munka is megjelent. Ebben legnagyobb szerepet a 13. alany vállalt, aki az integráló iskola iskolai szociális segítője is volt. „Az iskolában rengeteg egyéni segítő beszélgetés volt, úgy csoportfoglalkozások voltak, szülőkonzultációk voltak, meg amúgy végül is a közösségi tevékenységekbe is együtt részt vettek, hisz a család napon amúgy rávettük a szülőket is, hogy jöjjenek.” (13. alany). A szociális támogatás sok esetben pszichológiai támogatást is igényelt. A meneküléshez kapcsolódó traumák feldolgozása már túlmutatott a szociális szakember kompetenciáin. Néhány esetben ez szélsőséges tapasztalatokkal, egy-egy családtag elvesztésével járt, amely feldolgozása külön kihívás volt a szakemberek számára. Az iskolában a kihívások a tanulási motivációban is megfigyelhetők voltak. A felső tagozatos tanulók körében gyakrabban jelent meg motivációhiány, amelyet a szakemberek a roma közösség kulturális normáival, a családi háttér sajátosságaival és az otthoni tanulás feltételeinek hiányával magyaráztak. A gyermekek két világ (iskola és család) ütközésével szembesültek, ami hosszabb távon csökkentette a formális oktatásba vetett bizalmat. Az iskolában végzett szociális munka a szakember felkészültsége miatt eredményesebbnek volt tekinthető. A szakember közvetítő szerepe a civil szervezet, a köznevelési intézmény, a civil szervezet és a szociális ágazat szereplői között napi szintű kommunikációt és együttműködést eredményezett, szükség esetén bevonva a segítő folyamatba egyéb szakembereket is.

### A foglalkoztatás támogatása

A foglalkoztatási helyzet kapcsán kiemelendő, hogy a menekült csoportban elsősorban a férfiak dolgoznak, a nők feladata a háztartás vezetése volt (Romaversitas 2023). A férfiak rendszerint alacsony végzettségűek, így fizikai munkát igénylő munkakörökben (gyárakban, építkezésen, mezőgazdaságban) tudtak elhelyezkedni. A rendezetlen jogi státusz, az okmányok hiánya sok esetben féllegális, illegális munkavállalásba sodorták a férfiakat. A munkára való törekvés jelen volt, azonban kiszolgáltatott helyzetüknek és alacsony érdekérvényesítő képességüknek köszönhetően ez többnyire a szürkegazdaságban valósult meg. Az alanyaink arról számoltak be, hogy volt példa a munkavállalói bejelentés elmaradására, vagy a munkaviszony indoklás nélküli megszüntetésére is. Ennek következménye, hogy igazolható munkaviszony nem jött létre (13. alany). A szakemberek a munkavállalással kapcsolatban inkább az anomáliákról számoltak be, ezekben az esetekben a feladatuk jellemzően a jogi helyzet tisztázása és a munkavállalás adminisztratív háttérének biztosítása volt. Kevésbé nyílt arra lehetőség a vizsgált időszakban, hogy egy-egy központi foglalkoztatási programhoz vagy egyéni munkavállalási törekvésekhez nyújtsanak segítséget. Az integrációs törekvések foglalkoztatási dimenziója így csupán részlegesen valósulhatott meg.

### Volt, aki... (Eredmények, kliensek jelenlegi helyzete)

A 2024 nyarán történt jogszabályváltoztatás miatt (196/2025 (VII. 8.) Korm. rendelet) a befogadó állomást felszámolták, az ott élő menekült személyeknek el kellett hagyniuk azt. Kutatásunkhoz az interjúk egy részét a jogszabályváltozás előtt, másik részét az után vettük fel. Vajon milyen hatását látták a szakemberek a kb. két éves közös munkának? A menekültek megsegítése során a szakemberek az oktatás, a lakhatás, az egészségügy és a foglalkoztatás területén egyaránt támogatták a csoportot. A „siker” nehezen definiálható, többváltozós kérdés. A siker a belső szakemberek általános megítélése szerint abban fogalmazható meg, hogy az ide érkező családok képesek voltak a helyzethez igazodva egy új élet megalapozására. Ez elsősorban azoknál volt járható út, akik a munkavállaláshoz szükséges feltételekkel és a munkaerőpiacon is igényelt szakismeretekkel rendelkeztek. „Volt, aki el tudott helyezkedni, és volt olyan is, aki elköltözött, és valahol itt egy vidéki faluba vettek házat. Ott inkább csak azért, mert a férfinak volt egy közműves végzettsége, és nagyon-nagyon jó munkái voltak” (13. alany). Az önálló lakóhely már önmagában egy befogadási aktust feltételez, azonban ez még nem elégséges feltétel, hiszen jelen kutatás keretei között az önálló egzisztenciát megteremtő családok környezetének attitűdjeit nem tudtuk vizsgálni. Eredményként jelent meg az is, hogy a már itt lévő csoportok bekapcsolódtak az újonnan érkezők segítségébe, kiegészítve a szociális szakemberek munkáját, hitelesítve azt, és referencia személyként is megjelenve az érkezők előtt. Segítették az újonnan érkezettek adminisztratív teendőit, az ügyintézés folyamatát és sok esetben „önkéntes” segítőként kísérték a folyamatot (7. alany). Eredményként azonosították azt is, hogy a menekültek képessé váltak a befogadó állomás szabályrendszerének interiorizálására. Utóbbinak részét képezi, hogy csökkent a fizikai elhanyagolás, nagyobb hangsúlyt helyeztek például a tisztálkodásra, a gyermekek igényeire, valamint a kommunikációjuk is változott. Ezek az eredmények az együttműködés során kialakult kommunikációnak és a belső jelzési rendszernek volt köszönhető. Ebbe a körbe sorolták, hogy a (menekült) férfiak és a (segítő) nők között megváltozott a viszony, a férfiak elfogadták, esetenként kérték is a női segítőket, az interakciók folyamatossá váltak (6. alany). Fontos eredményként hangsúlyozták még a tanulási motiváció növekedését is. Ez nyomon követhető volt az iskolalátogatás rendszerességében, és abban, hogy a szülők nevelési tanácsokat kértek a segítőtől (6. alany). Ugyancsak fontos volt, hogy a felnőttek esetében is nőtt a tanulási hajlandóság. Ez nem feltétlen a felnőttoktatás keretei között zajlott, hanem a szervezetenél tartott foglalkozások során elsajátították az alapvető kompetenciák egy részét, így a legfontosabbat: az írás-olvasás készségét. Ezek a tudások az érintetteket büszkeséggel töltötték el (6. alany). A menekültek ellátásának esetében a belső szakemberek egyértelműen a változás pozitív hatásait emelték ki, ezzel támasztva alá, hogy a szociális munkának milyen látható eredményei voltak. Ők, a professziójukból adódóan a kisebb változásokat is sikerként könyvelhették el, hiszen a kezdeti krízishelyzetet követően a családok meg tudták teremteni – jelentős támogatás mellett – a mindennapi élethez szükséges feltételeket. A külső szakemberek esetében a segítő tevékenység esetleges diszkrepanciái erősödtek fel. Az ő szemszögéből a befogadó állomáson keretelenség volt jellemző,

nem voltak átgondoltak a célok, aminek következtében a családok hospitalizálódtak. „Tálan azt, hogy hogy ezek a családok egyszer csak a semmiben maradtak (...) mondtuk, hogy (...) úgy kellett volna ezt a fajta (...) szolgáltatót [létrehozni], (...) mint például egy családok átmeneti otthonát. Ahol családok vannak, de mégis felügyelve vannak. Tudjuk, hogy merre vannak, miért vannak, mit csinálnak, hova járnak. Nincs olyan családok átmeneti otthona, ahol a gyerek nem menne iskolába. Mert akkor kirakják. Nincs olyan, aki italt fogyaszt, mert akkor kiraknak. Tehát, hogy azok a szabályok, amik ha akkor lettek volna, most talán a legtöbb család már lehet, vagy tovább megy, de jóba, vagy tovább lép. De így, hogy akkor is szóltunk, hogy a keretelenség, ennek ez lesz a vége. És ez lett a vége, hogy mikor szóltak, hogy hova menjenek, strás, rívás, nem tudom, nem tudok hova menni, mit csináljak, és hogy az volt a legszörnyűbb, hogy hiába mondtuk mi, hogy mik a jövőbeli terveik, ha utána szóltak, hogy nem tudják megoldani a továbbiakban. (...) Hospitalizálódtak, ott elváltak. Most meg mennek tovább.” (13. alany). A belső és külső szociális szakemberek segítő szándéka, elkötelezettsége volt jellemző a segítő folyamatban. Különbségek a helyzetek kezelésében mutatkoztak meg: míg a belső szakemberek rugalmasabban kezelték a felmerülő problémákat, a külső szakemberek szerint a szakmai sztereotípiákhoz való alkalmazkodás alapvető követelmény lett volna. Értékelésükben ez a kettősség is megfigyelhető volt.

## **Összefoglalás**

Az orosz-ukrán háború kitörése után Magyarországra menekülők nagy száma megkövetelte az ide érkező csoportok szociális ellátásának biztosítását. Az általunk vizsgált befogadó állomás – hasonlóan több más civil szervezethez – a feladatra csak részben volt felkészülve, amely folyamatos kihívást, alkalmazkodást igényelt. Esetünkben kizárólag kárpátaljai roma csoport ellátását kellett megszervezni a civil szervezet által működtetett befogadó állomáson, valamint biztosítani mindennapi ellátásukat, majd későbbi integrációjukat. Az ellátásban a szervezet szociális szakemberei mellett több külső partner is részt vett. Természetes kapcsolódások alakultak ki a szociális ellátásban érintett szervezetekkel, hatóságokkal, valamint a gyermekek esetében kiemelten a köznevelési intézményekkel. A sokszereplős segítő tevékenység természetes módon igényelte volna az interprofesszionális együttműködés kialakítását.

Az interjúk arról tanúsítottak, hogy a segítő folyamatot nagyban nehezítették a menekültek és a segítők között fennálló szociokulturális különbségek, amelyeket az eltérő érték- és normarendszerben nevesítettek. Ezek alapját a roma kultúra bizonyos elemei mellett a társadalmi státusz szerinti különbségekben nevesítették az alanyok. Ezek a különbségek a segítség formáinak módosítását is magukkal hozták. Ennek oka a segítség rövidnek remélt időintervalluma állt, így a segítő munkában elsősorban a kríziskezelésre fókuszáltak. Ezek elemei között a napi szükségletek, a szükséges élelem, lakóhely előteremtésének a biztosítása volt. Erre épültek a fejlesztési tervek is, amelyek a hosszabb idejű itt tartózkodás miatt folyamatosan módosultak. A háború elhúzódása megkövetelte, hogy a szociális szakemberek hosszabb távú, immár az integrációs célkitűzésekre is reflektáljanak. Alapvető kérdés volt, hogy az ellátáshoz szükséges dokumentumok beszerzése, azokkal az ellátások igénylése biztosított legyen. A kezdeti időszakban a munkájuk jelentős része ezekre fókuszált, amelyek igényelték a külső partnerek

bevonását is. Az együttműködések ebben az esetben inkább szituatív és adminisztratív együttműködéseknek tekinthetők, az alapvető hiányok pótlására vonatkoztak, a kollaboráció addig tartott, amíg a dokumentumok beszerzése megvalósult. Ennek folyamatában a menekült csoporton belüli konfliktusok is kialakultak a menekültek eltérő státusza miatt. A menekült státusszal rendelkezők esetében az alapvető szociális ellátásokhoz való hozzáférés egyszerűbb volt, mint a kettős állampolgársággal rendelkező csoport esetében. Ugyanakkor utóbbi csoport integrációja sikeresebbnek tekinthető, hiszen a megfelelő iratok megszerzése után egyéb támogatási lehetőségekkel is élhettek (pl. falusi CSOK, családi pótlék, gyes), amely támogatta az önálló életvitel kialakítását, a segítő munka lezárását. Ennél a csoportnál azt emelték ki az alanyaink, hogy lényegi elemként a munkavállalás volt beazonosítható, vagyis az önálló jövedelemszerzés, a magyar állampolgárság és az általánosan hozzáférhető szociálpolitikai lehetőségek együttese tette lehetővé az önálló élet megalapozását.

A foglalkoztatás területe ugyancsak nagyban segítette volna a beilleszkedést, a jövedelemszerzés lehetővé tette volna, hogy további családok legyenek képesek az önálló élet megkezdésére. Ezen a területen azonban korlátozott lehetőségek álltak rendelkezésre. A szociális szakemberek tevékenysége ugyancsak az adminisztratív területen volt beazonosítható. A munkavállaláshoz szükséges iratok beszerzése mellett arról számoltak be, hogy egy-egy kliens esetében sikerült beazonosítani, hogy egyes foglalkoztatási jogviszonyuk legális volt-e vagy sem. Az érintettek alacsony érdekérvényesítési képessége arra mutatott rá, hogy inkább voltak kiszolgáltatott helyzetben (a fekete- és szürkegazdaság foglalkoztatta őket), semmint a legális munkaerőpiacon. Ez a későbbi lehetőségeiket is nagyban befolyásolta. A foglalkoztatás segítése területén nem számoltak be olyan programokról, együttműködő partnerekről, akikkel folyamatos együttműködés alakult volna ki.

Az oktatás területén az első időszakban a befogadó állomáson biztosították a gyerekek tanítását. Az érkezést követő tanétól a közeli város iskolája fogadta a menekült gyerekek egy részét, akiket előzetesen fel tudtak készíteni az oktatási integrációra. Itt a feladatok szétváltak: az intézmény a saját integráló pedagógiai gyakorlatával oktatta a gyermekeket, tanulókat, míg a szervezet inkább a logisztikai támogatást biztosította ehhez a gyerekek szállítása, a szükséges eszközök biztosítása és a tanulók ellátása területén. A pedagógusok ugyan napi szinten konzultáltak a szervezet szakembereivel, de folyamatos teammunka nem alakult ki a két szervezet szakemberei között. Hídszerepet az iskolai szociális segítő töltött be, akinek szakmai tudása lehetővé tette, hogy az iskolai integráció problémáit és a gyerekek, valamint családjaiknak gondjait is átlássa.

Kiemelhetjük, hogy a belső- (a szervezet munkatársai) és külső szakemberek (iskolai szociális segítő, pedagógusok, iskolai pszichológus) között a szakmai sztereotípiák vonatkozásában eltérő szemlélet jelent meg. Ez kiemelten az iskolai segítő részről fogalmazódott meg, aki az ellátás megszervezését a hazai szociális rendszer intézményi keretei szerint (gyermekvédelmi sztereotípiák) tartotta volna kívánatosnak az ellátás megszervezését, míg a belső szakemberek az érintett csoport kulturális jellemzőire hivatkozva sok esetben eltértek ezektől.

Összefoglalva, a segítő munka folyamatában a kezdeti segítő munka a kríziskezelésre fókuszált, amelyet a szervezet több forrásból sikeresen megvalósított, a menekültek

ellátását megfelelő módon megszervezték. A társadalmi integrációhoz szükséges komplex fejlesztések azonban csak részben tudtak megvalósulni, ennek okai nem vezethetők vissza csupán a szervezetre, mivel több külső tényező is nehezítette ezt a folyamatot. Az együttműködések területén inkább a szituatív kollaborációk voltak tapasztalhatók, azok jellemzően egy-egy konkrét probléma megoldására és kevésbé a komplex egyéni vagy családi fejlesztésekre vonatkoztak. Így a tevékenység eredményességének értékelése is megosztó lehet. Az érintettek kompetenciái, együttműködési hajlandósága, kommunikációja egyértelműen javult, a társadalmi integráció sikere azonban az egyéni képességek, törekvések mentén volt sikeres, ehhez a komplex fejlesztések elmaradása nem tudott hozzájárulni.

A befogadó tábor megszűnése utáni állapotot jelen kutatásban nem tudtuk vizsgálni, annyi azonban megállapítható, hogy jellemzően a kettős állampolgársággal rendelkező családok számára vált sikeressé a magyarországi letelepedés.

### Felhasznált irodalom

- Allen-Meares, Paula – Montgomery, Kathryn L. – Kim, Jeong-Sook 2013 School-based social work interventions: A cross-national systematic review. *Social Work*, 58(3), 253–262.
- Braun, Virginia – Clarke, Viktoria 2006 Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Budai István 2015 Az együttműködés a szociális munka egyik kulcsa és eszköze. *Párbeszéd: szociális munka folyóirat*, 2(1). Forrás: <https://ojs.lib.unideb.hu/parbeszed/article/view/5788> Letöltés ideje: 2025.06.22.
- Budai István 2019 Az együttműködő iskolai szociális munkás. *Párbeszéd: szociális munka folyóirat*, 6(1). Forrás: <https://doi.org/10.29376/parbeszed/2019/1/3> Letöltés ideje: 2025.05.25.
- Budai István – Puli Edit 2015a Szakmaközi együttműködés a szociális szolgáltatásokban – gyakorlat és kutatás összefüggéseiben. *Párbeszéd: szociális munka folyóirat*, 2(3). Forrás: <https://ojs.lib.unideb.hu/parbeszed/article/view/5809> Letöltés ideje: 2025.03.10.
- Budai István – Puli Edit 2015b Együttműködés a szociális szolgáltatásokban. *Esély*, 26(1), 32–64.
- Budai István – Puli Edit 2021 Az együttműködés kutatása a szociális szolgáltatásokban. In Fábán Gergely – Hegyei Gábor (főszerk.): *A szociális munka elmélete és gyakorlata. 7. kötet. Tudományos gondolkodás és kutatás a szociális munkában I.* MTA Szociológiai Tudományos Bizottság Szociális Munka Albizottság, Budapest, 330–344.
- Budai István – Szöllősi Gábor 2020 Tudás a szociális munkában – az elmélet és a gyakorlat viszonyában. *Párbeszéd: szociális munka folyóirat*, 7(2). Forrás: <https://doi.org/10.29376/parbeszed.2020.7/2/1> Letöltés ideje: 2025.06.22.
- Franklin, Cynthia – Kim, Johnny S. – Tripodi, Stephen J. 2009A meta-analysis of published school social work practice studies 1980–2007. *Research on Social Work Practice*, 19(6), 667–677.
- Galán Anita – Kocsis Péter Csaba 2025 Kárpátaljai roma menekültek oktatási integrációja a szakemberek szemszögéből kvalitatív vizsgálat alapján. *Eruditio – Educatio*, 20(3), 84–104.
- Gödrí Irén 2017 Az integráció mutatói és esélykülönbségei a Magyarországon élő bevándorlók körében. *Demográfia*, 60(1), 5–55.
- Golovics József 2019 A nemzetközi migráció mozgatórugói: Elmélet és empiria. Áttekintés. *Demográfia*, 62(1), 95–141. DOI: 10.21543/Dem.62.1.3
- Hautzinger Zoltán – Hegedüs Judit – Klenner Zoltán 2014 *A migráció elmélete*. Nemzeti Közszerkesztési Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest.
- Kocsis Péter Csaba 2024 Az interprofesszionális együttműködések lehetősége és tapasztalata a helyi integrációs programokban. *Szociálpedagógia*, 12(23), 57–76.
- L. Rédei Mária 2006 *Demográfiai ismeretek*. Reg-Info Kiadó, Budapest.
- Ladányi János – Szelényi Iván 2004 *A kirekesztettség változó formái*. Napvilág Kiadó, Budapest.
- Mikó Eszter 2017 A magyar migráció alakulása az 1800-as évektől napjainkig, jövőbeli kitekintéssel. *Valóság*, 60(17), 71–94.
- Póczik Szilveszter – Dunavölgyi Szilveszter 2008 *Nemzetközi migráció – Nemzetközi kockázatok*. Orac Kiadó, Budapest.
- Romaversitas 2023 *A roma menekültek helyzete Magyarországon. Szakpolitikai összefoglaló és ajánlások*. Romaversitas. Forrás: <https://share.google/yFnHT6WKvNAG4T0B> Letöltés ideje: 2025.08.12.
- Schild Marianna 2016 A migráció pszichológiai vetületei. *Hadtudományi Szemle*, 9(1), 270–283.
- UNHCR 2025 Ukraine situation. Forrás: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> Letöltés ideje: 2025.07.15.
- Virág Tünde 2010 *Kirekesztve. Falusi gettók az ország peremén*. Akadémiai Kiadó, Budapest.